

LÜHIDALT

Культура русской диаспоры: эмиграция и мифы. Сборник статей. Редакторы-составители А. Данилевский, С. Доценко. **Acta Universitatis Tallinnensis**. Таллинн: Издательство Таллинского университета, 2012. 260 lk.

Vene kultuuris on emigratsiooni peetud küll peaaegu infernaalseks nähtuseks, kuid XX sajand muutis Venemaalt

lahkumise massiliseks. Nii sündis ka varem tundmatu nähtus: vene diasporaa kultuur. Tallinna ja Tartu Ülikoolis on vene diasporaa kultuuriga tegeldud juba palju aastaid, korraldatud konverentse, käsitletud pagulaskultuuri eri aspekte. Eriti põhjalikult on uuritud Eestis elanud venelaste kultuurielu.

Tallinna Ülikooli väljaandel ilmunud

artiklikogu „Vene diasporaa kultuur: emigratsioon ja müüdid” annab professor Mihhail Lotmani hinnangul tähelepanuväärse panuse vene emigratsiooni fenomeni teoreetilisse mõtestamisse. Teoses on käsitletud esmajoones emigratsiooni esimest põlvkonda, pärast 1917. aastat Venemaalt lahkunuid. Siiski on Arkadi Neminuštši (Daugavpils) üritanud oma artiklis dekonstrueerida ka kolmanda laine pagulase, Tallinnaga seotud Sergei Dovlatovi emigrandimüüti.

Erilist huvi pakub Vladimir Kantori artikkel, kes filosoof Semjon Franki teosele „Iidolite häving” („Крушение кумиров”) toetudes dekonstrueerib müüdi emigratsioonist kui kultuuripärandi säilitajast. Muide, Moskva filosoofi ja kirjaniku Vladimir Kantori artikleid avaldati rohkesti 1970.–1980. aastate Sirbis. 2009. aastal ilmus Loomingu Raamatukogus tema jutustus „Krokodill”.

Eestis elavatest, peamiselt Tallinna Ülikoolis töötavatest autoritest (ainult Tatjana Šor on Tartu Ülikoolist) esinevad kogumikus Aleksandr Danilevski, Irina Belobrovtseva, Galina Ponomarjova, Tatjana Šor, Olesja Lagašina, Sergei Dotsenko, Grigori Utgof, Plamen Panajotov.

Tallinna Ülikooli venekeelsete kogumike toimetajad võiksid edaspidi silmas pidada, et Tallinn kirjutatakse vene keeles kahe n-iga. Tiitellehel on õigesti, sisukorras valesti. Samuti võiks sellistel väärtuslikel kogumikel olla nimeloend.

Paul Ariste. Mustlaste raamat. Töid antropoloogilise ja etnolingvistika vallast 7. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2012. 206 lk.

Eesti Keele Instituudi ja Tartu Ülikooli koostöös on ilmunud Paul Ariste mustlasteemaliste tööde kogumik (koostaja ja toimetaja Urmas Sutrop). Ariste

selleteemalisi kirjutisi ilmus eesti ajakirjanduses rohkem kui 50 aasta vältel. Esimene („Mustlassõnu eesti keeles”) ilmus 1934. aastal ajakirjas Eesti Keel, üks viimaseid („Mustlaste muinasjutustest”) 26. VII 1986 Edasis. Keeleteadlasena on Ariste tegelnud mustlaskeele ja selle murretega, mida on kõneldud Eestis, Lätis ja Soomes. Tema mustlaskeelele pühendatud tööd, ka eestikeelsed, on tuttavad selle keelega tegelevatele teadlastele kogu maailmas, kirjutab Peter Bakker raamatu saatesõnas. Ariste töid on retsenseerinud Briti Mustlaspärandi Ühingu silmapaistvamad liikmed (Frederick G. Ackerley, Dora E. Yates, B. J. Gilliat-Smith jt).

Aga professor Ariste huvid ulatusid alati keele juurest ka kultuuri ja ajalooni. Ta on uurinud mustlaste keelt, kuid samuti kirjutanud nende päritolust, ajaloo, etnograafiast jms. Ta on leidnud 1533. aastast pärineva saksakeelse dokumendi, kus nimetatakse ühe mustlase (*eyn zcigener Clawes von Rotteberch*) viibimist Tallinnas.

Ariste on kirjutanud artikleid Läti, Vene ja Soome mustlastest. Põhjalikult on ta uurinud Laiuse mustlasi, ka üks tema viimaseid artikleid kannab pealkirja „Laiuse mustlasi meenutades” (Keel ja Kirjandus 1984, nr 4).

„Mustlaste raamatus” on faksiimiletrükina avaldatud 1938. aastal ilmunud „Romenge paramiši. Mustlaste muinasjutte”. Need kolm muinasjutte on Ariste üles kirjutanud eesti mustlaspoisilt Edgaris Kozlovskilt ja avaldanud mustlaskeeles eestikeelse tõlkega. See on haruldane raamat, mida ilmus ainult 45 eksemplari. Aino Bachi kaunite originaalillustratsioonidega raamatut aga veelgi vähem – ainult 30 eksemplari.

„Mustlaste raamat” on valdavalt populaarse suunitlusega, selles pole avaldatud võõrkeelseid teaduslikke artikleid. Siiski oleks nii mõnigi neist ehk sobinud sellesse raamatusse, kas või

tõlgituna. Näiteks 1961. aastal ilmunud „The Latvian Gypsy Legend of May Rose”.

Paul Ariste „Mustlaste raamat” on kõitev lugemine kõigile, keda huvitab ühe väikese Eestis elanud ja elava rahvakillu keel ja kultuur. Raamatule on lisatud Vahur Laiapea filmi „Mustlase missioon” DVD.

Marie Heiberg, Marta Veiler, Bertha Veske. Vanavara kogumisretkedelt 9. Koostaja ja eessõna autor Piret Õunapuu. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 2012. 94 lk.

Uus pisike raamat ERM-i kogumispäevikuid tutvustavast sarjast pakub seekord noppeid kolme naisterahva välitöömärkmetest aastail 1912–1913. Eessõnast selgub, et kuigi muuseumi algusaastatel olid mehed suures ülekaalus, leidis vanavarakogujate seas ka naisi. Ühena esimestest alustas 1912. aastal luuletaja Marie Heiberg, kes ongi siinsest kolmest päevikupidajast tuntuim. Nagu lühikesed eluloolised tutvustused raamatu alguses näitavad, ei ole Marta Veilerist teada palju peale selle, et ta oli nahakunstniku Eduard Taska abikaasa, ja Bertha Veske isik jääb kõige suuremaks saladuseks. Ometi on meie käsutuses nende ülestähendused kogumisretkedelt.

Marie Heibergi aruanded on kõige napimad ja ametlikumad, neist paistab suurimat üldistustaotlust. „Üleüldine mulje jäi, et Äksi wast üksi haritum kihelkond on ja sellepärast ka wana warast waene, sest et meie haridus ei õpetanud rahwale enesest, kodumaast ja emakeelest lugupidamist!” lõpetab ta õpetlikult ühe oma aruande (lk 29). Marta Veiler kirjeldab eriti terava ja huvilise pilguga rõivastumiskombeid, nii et vanu riideid oleks peaaegu võimalik selle põhjal järele teha. Bertha Veske kirjeldused on kõige vabamas vormis, muuhulgas kurdavad kurja ilma ja

väsimuse üle, aga sisaldavad ka näiteks laulude üleskirjutusi.

Kui eessõna rõhutab, et toona ei olnud naistel kombeks omapäi mööda maad ringi kolada, siis niisugust muret ülestähendustes endis väga ei kurdetaagi. Võib-olla ei tundunud kohane seda kirja panna? Peamine raskus paistab igatahes ikka see, kuidas selgitada, „mis Wigur ta Museum siss om” (lk 76), ja kuidas inimeste käest asjad välja rääkida. Tihti on keegi korjajate kohta mingeid õudusjutte levitanud ning olgu raha eest või midu, mõni inimene ei tihka oma ainsat kirikuskäimise kuube igaks juhuks isegi näidata mitte. Selle kohta, mis lõpuks kätte õnnestus saada, näeb raamatukeses ka pilte.

Raamat: kirjanduslik mälumäng. Idee ja teostus Tarmo Tuule, Katrin Kurik, Külli Nidermann; küsimuste koostajad Eva Lepik, Mai Raet, Katrin Kurik, Tarmo Tuule, Kadre Vaik. Ajakirjade Kirjastus 2012. 699 lk.

Poeketi Rahva Raamat juubelit tähistav mälumäng tuli välja juba detsembrikuus, aga järeleproovimine on pidanud jääma jooksvasse aastasse. Mäng koosneb küsimusteraamatust, täringust ja kuuest järjehoidjast. Iga mängija saab endale ühe järjehoidja ja liigutab seda täringut veeretades küsimuse juurest küsimuseni, eesmärgiks on jõuda raamatu lõppu. Niisugune formaat ei ole mälumängu jaoks ilmselt siiski ideaalne: tehnilistel põhjustel hakkavad küsimused korduma ja asi võib igavaks minna. Mänguõpetuses on selleks puhuks pakutud lahendus, mis ei tundu aga ökonoomne. Ka võtab terve kõite läbimine aega tunduvalt kauem kui keskmine seltskonnamäng.

Küsimused ise on see-eest põnevad ja läbimõeldud, ka lisainfo ei jäta sugugi ülejala kokkuvisatud muljet. Valdakonnad (mille osakaal mõistetavatel

põhjustel ei ole päris võrdne) on „Eesti kirjandus” ja „Maailmakirjandus”, eraldi eesti ja maailma lastekirjandus ning eesti ja maailma põnevuskirjandus, lisaks „Üldhuvi”. See annab kokku laia spektri erineva raskusastmega küsimusi, mis puudutavad autoreid Platonist Paavo Piigini. Muidugi sõltub küsimuse raskusaste mängijast: ei piisa näiteks ülikoolis kirjandusalal õppides saadud teadmistest, vaid tuleb tunda ka uuema aja menupõnevikke, nagu Harry Potteri sari.

Kõige huvitavam ongi, et kuna ainus piirang aine valimisel paistab olevat olnud kättesaadavus eesti keeles, annab raamat omamoodi ülevaate sellest, missugune on eesti keeleruumis avanev kirjanduspilt. Muidugi ei saa siin rääkida mingist ammendavusest, aga kuivõrd „päris” ülevaatekäsitluste materjali piiritletakse tavaliselt kitsa-

malt (viimane aasta või aastakümme, kas eesti kirjandus või tõlkekirjandus jne), on tulemuseks omajagu värske mulje, kui kõrvuti satuvad „Põrgupõhja uus Vanapagan” (1939), läti kirjaniku Imants Ziedonise lasteraamat „Värvilised muinasjutud” (1973, eesti keeles ilmunud 1978), rühmituse Tuulisui manifest (1945), Väinö Linna „Tundmatu sõdur” (1954, e.k ilmunud 1957 Kana- das ja 1996 Eestis) ja E. T. A. Hoffmanni „Õpetlikke ülestähendusi kõuts Murri sulest” (1820, e.k 1974) – näited lehekülgedelt 569–574. On ikka kirjutatud ja tõlgitud küll, ei saa öelda, et ei oleks. Samuti on meeldiv, et kuigi tegu on kaupluseketi reklaamiprojektiga, siis mingit brändiga lehvitamist kaante vahel ei leidu. Ainult kaks lehekülge päris lõpus tutvustavad asjalikult ja mitmete fotodega Rahva Raamatu ajalugu. Eks nii sünnigi kõige veenvam reklaam.